

Правопис НЕ/ НІ з частинами мови

НЕ

Написання **не** разом чи окремо з різними частинами мови залежить від того, чи

не — заперечна частка при певній частині мови чи префікс у слові. Якщо **не** – частка, то вона з усіма частинами мови пишеться ОКРЕМО, а якщо префікс – то РАЗОМ.

НЕ пишеться разом:

1. З іменниками та прикметниками:

- якщо вони без **не** не мають значення: *недуга, немовля, ненависть, немічний, негода*;
- якщо вони з префіксом **не-** становлять набувають нового, протилежного значення, яке часто можна передати синонімом: *неправда (брехня), нещастя (лихо), неволя (рабство), невеликий (малий), недорогий (дешевий), нешвидкий (повільний), недоля (лихо)*.
- коли слова з часткою **не** утворюють одне поняття: *невміння, незнайомий, несподіванка*

2. З дієсловом:

- якщо воно без **не** не вживається: *нехтувати*;
- якщо має складний префікс **недо-**: *недобачати, недочувати*;
- якщо дієслово можна замінити іншим дієсловом без **не**: *неславити (ганьбити), нездужати (хворіти)*.

3. З дієприкметниками:

- коли при дієприкметнику немає пояснюючого слова: *нестихаючий шум*;
- коли дієприкметник без **не** не вживається: *нечуваний подвиг*.

4. З дієприслівниками:

- коли дієприслівник без **не** не вживається: *недооцінюючи, ненавидячи*.

5. З прислівниками:

- коли прислівник без **не** не вживається: *незабаром, нещадно, ненароком*;
- якщо прислівник з **не** утворює нове слово, яке можна замінити близьким за значенням без **не**: *неважливо (легко)*.

! Окремо **не** пишеться тоді, коли в реченні щось заперечується: *Надворі не холодно або відбувається протиставлення явищ, процесів тощо: Надворі не холодно, а лише трохи прохолодно.*

НЕ пишеться окремо:

1. З іменниками та прикметниками:

- якщо частку **не**, що стоїть перед іменником (прикметником), можна віднести до дієслова або до пропущеного слова **є**:

*багатий бідному **не** друг (багатий бідному **не є** друг); літо було **не** тепле (літо **не** було тепле)*

2. З дієсловами **не ЗАВЖДИ** (крім винятків) пишеться окремо:

***не** читав, **не** бачив, **не** чув.*

Слід розрізняти заперечне слово *немає*, у якому **не** пишеться разом, і дієслівну форму *не має*, у якій частка **не** пишеться окремо

- *У нашій раї на землі нічого кращого **немає**, Як тая мати молодая* (Т. Шевченко)
- *Він **не** має даху над головою.*

3. З дієприкметниками:

- коли при дієприкметнику є **пояснює слово**: *давно **не** бачені місяця*;
- коли **заперечення підсилюється** протиставленням: ***не** позичений, а власний*;
- коли дієприкметник має при собі **залежні слова** або **виконує функцію присудка**:
***не** спростований ніким факт, проблеми **не** розв'язані.*

4. З дієприслівниками **не ЗАВЖДИ** пишеться окремо (за винятком слів, які без **не** не вживаються): ***не** чекаючи, **не** глянувши.*

5. З прислівниками **не** пишеться окремо (окрім вказаних вище випадків): ***не** довго.*

НІ

НІ (ані) пишемо разом із:

- іменниками, прикметниками, прислівниками, які без **ні** не вживаються: *нікчема, нісенітниця, ніяковий, нівроку, аніяк*;
- заперечними займенниками: *ніхто, нічий* (але: **ні** до кого, **ні** перед чим) та заперечними прислівниками: *ніде, ніяк, ніколи, анітрохи, нізащо* (але: **ні** за що).

НІ (ані) пишемо окремо у:

- реченнях із заперечним присудком: *Ніхто не вимовив **ні** слова*
- у повторювальних сполучниках та фразеологізмах: ***ні** їсти, **ні** пити; **ні** сюди **ні** туди.*